

Рецензия

От проф. д-р Цветана Каменова, Институт за държавата и правото при БАН

Относно: дисертационния труд на докторант Ева Станиславова Касева, катедра по международно право и международни отношения, ЮФ, СУ
Професионално направление 3.6. Право
Докторска програма Международно частно право
на тема „Компетентност и приложимо право по Регламент (ЕО) № 4/2009”
Научен ръководител проф. д-р Йорданка Зидарова, Софийски университет,
Юридически факултет

1. Общо описание на представените материали

Със заповед на Ректора на СУ проф. Анастас Герджиков съм определена за член на научното жури за провеждане на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Компетентност и приложимо право по Регламент (ЕО) № 4/2009” изготвен от Ева Станиславова Касева за придобиване на образователната и научна степен „доктор” в професионално направление Право 3.6. ; докторска програма международно частно право.

Авторът на дисертационния труд е била докторант в редовна форма на обучение в ЮФ на СУ от 2011 до 2014 г. в катедрата по международно право и международни отношения.

Научен ръководител проф. д-р Йорданка Зидарова, Софийски университет,
Юридически факултет.

Представеният от докторанта Ева Касева комплект материали на хартиен носител включва необходимите документи съгласно с Правилника на Софийския университет.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Докторантката е родена през 1985 г. Завършила е средното си образование в Езикова гимназия „Проф.д-р Асен Златаров”, гр.Велико Търново
През периода 2004-2009 е била студентка в Юридическия факултет на СУ „Св.Климент Охридски”. Завършила е специалността Право, редовна форма на обучение, с две специализации .

Понастоящем работи като правен съветник в ОББ. Занимава се с изготвяне на становища за съгласуване на банкови продукти с действащото българско и европейско законодателство; изготвяне на банкови правила и политики – в сферата на предотвратяване конфликт на интереси, управление на репутационен риск; антикорупционна политика и др; подготовка на презентации и изнасяне на обучения за банкови процедури; проверки за спазване на законодателни изисквания в клонова мрежа; участие в различни банкови проекти – т.напр. „Corporate Governance Project”; преглед на пълномощни; документи на чуждестранни фирми; документи на наследници; разрешаване на ежедневни банкови казуси и др.

През 2011 г. е зачислена на редовна докторантура в ЮФ на СУ по Международно частно право, с тема на дисертацията „Компетентност и приложимо право по Регламент (ЕО) № 4/2009” . Продължителност на обучението – 3 години. Научен ръководител – проф. д-р Йорданка Зидарова. Като докторант е посетила лекционните курсове по Международно частно право, Международно частно семейно и наследствено право, курс относно изготвяне на дисертационен труд, юридически семинар. Водила е

семинарни занятия по Международно частно право през учебната 2013-2014г. със студенти от пети курс на ЮФ.

По време на обучението си, през 2013 г. е била стипендиант на Хагската академия по международно право, посетила е летния курс по [международно частно право](#) и е придобила сертификата на Хагската академия.

Има отлична езикова подготовка.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

От 18 юни 2011 година в Европейския съюз се прилага Регламент (ЕО) № 4/2009 на Съвета от 18 Декември 2008 година, относно компетентността, приложимото право, признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничеството по въпроси, свързани със задължения за издръжка (накратко „Регламент № 4”). В дисертационния труд се изследва уредбата на задълженията за издръжка установена в Регламент № 4. Предмет на изследване са нормите на Регламента, свързани с определяне на компетентността и приложимото материално право към иски за издръжка, и прилагането им във връзка с тази проблематика. За уредбата на приложимото материално право към издръжката се изследват нормите на Протокола за приложимото право към задълженията за издръжка (наричан накратко „Протокола”), към които текстът на чл. 15 от Регламента отпраща. Уредбата на признаването и изпълнението на съдебни решения и сътрудничество в материята на издръжката не попада в предметния обхват на труда. Основанията за избор на темата са свързани със значимостта на: института на издръжката, на Регламент № 4 и на темата за българското международно частно право.

4. Познаване на проблема

Докторантката познава отлично проблема, отбелязва, че са оскъдни изследванията в българската правна литература, и изтъква, че в чуждестранната литература по-голяма част от трудовете, посветени на уредбата на задълженията на издръжка по Регламент № 4, са статии и студии. Т.е. констатира се, че уредбата, която Регламента и Протокола установяват, е в процес на анализ и изследване. Набляга се на факта, че в България литературата в материята, която е налична и посочена, е все още оскъдна. Изтъкнато е, че всички посочени трудове са писани непосредствено след приемането на Регламента, поради което в тях липсва отразяване прилагането на текстовете от съдилищата. Предвид актуалността и значимостта на уредбата се очертава необходимост от разглеждане на уредбата в цялост - международна компетентност, приложимо право, признаване и изпълнение на съдебните решения и административно сътрудничество. Посочва се, че дисертацията следва да запълни празнотата относно анализа на разпоредбите за определяне на международна компетентност и на приложимо право към задълженията за издръжка с проследяване практиката по прилагането им от българските съдилища.

Докторантката ясно е формулирала своята научно - изследователска теза. (Вж. с. 28 от дисертацията) В труда, пише тя, ще се аргументира следната теза: основополагащо начало и цел на Регламента е утвърждаването на принципа на закрила на по-слабата страна (нуждаещия се от издръжка), като в уеднаквената уредба този основен в материята принцип е съчетан и взаимодейства с принципа на справедливостта, чрез който се цели и дължащият издръжка да получи закрила. Утвърждаването и взаимодействието на двата принципа се постига посредством различни способи на уредбата и се осъществява практически в съдебните решения на правоприлагащите

органи по делата за издръжка с международен елемент. В дисертацията чрез анализ на съдебната практика по Регламента се доказва прилагане на принципите и по този начин постигане целите на Регламента.

5. Методика на изследването

В труда се използват следните методи: исторически, сравнителноправен и аналитичен (анализ и синтез). Историческият метод се прилага за изследване възникването и изменението на правните норми, уреждащи задължения за издръжка. Във връзка с това се разглежда както развитието на уредбата на издръжката по българското семейно и международно частно право, така и в актовете на Хагската Конференция по [международно частно право](#) и на Европейския съюз.

Сравнителноправният метод е приложен за съпоставка на националните правни решения по изследваните въпроси. Посредством този метод нормите на Регламента се разглеждат във връзка с нормите на националното законодателство на различни държави и актове на международни организации - многостранни международни конвенции. Чрез сравнителноправния метод се съпоставя и практиката на българските и чуждестранни съдилища.

Чрез логически и системен анализ се изследват текстовете на източниците на правна уредба в материята на издръжката, и най-вече на Регламент № 4. Синтезът се използва при формулиране на изводите и предложенията *de lege ferenda* направени въз основа на извършения анализ.

Избраната методика на изследване позволява постигане на поставената цел в дисертационния труд.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа общо 298 страници. Титулната страница е следвана от съдържание, което е с обем 8 страници. След съдържанието в рамките на една страница са посочени използваните съкращения. Въведението е 20 страници, Глава I – 90 страници, Глава II – 81 страници, и Глава III – 64 страници. Заключение е изложено на 10 страници. На 10 страници е обособен списък на използваните нормативни актове. Анализирани съдебни решения са представени в 7 страници, и техният брой е както следва: 68 решения на български правоприлагащи органи, 11 на чужди съдилища и 35 на Съда на ЕС (накратко СЕС). 13 страници съдържат списък на цитираната литература, която се състои от 69 заглавия на български език и 109 заглавия на чужд език. Налице е декларация за оригиналност, която заема 1 страница. Бележките под линия са 514.

В структурно отношение трудът се състои от въведение, три глави и заключение. Глава първа е озаглавена „Понятието „задължение за издръжка”. Източници и методи на правна уредба”. Нейните четири параграфа се подразделят на точки и подточки. В първия параграф се разглежда понятието „задължение за издръжка” - както в българското вътрешно и МЧП, така и в правото на ЕС. Във втория параграф са анализирани подробно източниците на правна уредба - на българското международно частно право, на европейското право и международни източници. В третия параграф е дадена обща характеристика на Регламент № 4 и Хагския протокол, определени са пределите им на действие - в пространството, във времето, с оглед предмета, както и съгласуваността им с други актове на Общността и международни конвенции в материята на издръжката. В четвъртия параграф са разгледани методите на правна уредба - стълкновителен и материалноправен. Глава втора на дисертацията изследва

уредбата на „Международна компетентност по искиове за задължения за издръжка”. Главата включва уводни бележки и два параграфа, отново разделени на точки и подточки. В първия параграф са посочени видовете компетентност, уредени в Регламента. А във вторият параграф – отношенията, проистигащи от производството по искиове за издръжка с международен елемент. Глава трета изследва проблематиката на приложимото право към задължения за издръжка. Тя също включва уводни бележки, както и пет параграфа, посветени на определеното приложимо право по Хагския протокол. В тях са анализирани последователно текстовете на акта както и общите въпроси относно определянето и действието на приложимото право - препращане, обществен ред, принцип за определяне размера на издръжката, определяне на приложимото право на държава с няколко правни системи и еднакво тълкуване. Трудът завършва със заключение, което обобщава резултатите и изводите от изследването.

7. Приноси и значимост на труда за науката и практиката

Напълно споделям описанието на приносните моменти в труда, което е дадено от докторантката (Вж. с. 9-11 от автореферата на дисертацията)

Научните и научноприложните резултати с приносен характер на труда се изразяват на първо място в това, че той представлява първи опит у нас за систематизирано и общо изследване на нормите относно компетентността и приложимото право към задължения за издръжка по Регламент № 4.

На второ място, в него хронологично и по съдържание са разгледани източниците на правото в материята на издръжката (вътрешно правни, международноправни и източници на МЧП на ЕС), което позволява да се проследи правната уредба на института чрез сравнителноправен анализ на текстовете и нормите, установени в тях, и да се отчетат тенденциите в уредбата.

На трето място, в него е формулирана и защитена тезата за утвърждаване в уредбата по Регламента на принципа на закрила на по-слабата страна, неговото взаимодействие с принципа на справедливостта и постигане целите на Регламента чрез прилагане на двата принципа в съдебните решения на правоприлагащите органи по делата за издръжка с международен елемент.

На четвърто място, като принос на труда може да се изтъкне систематизирането на способите в уредбата, посредством които принципа за закрила на по-слабата страна и принципа на справедливостта се утвърждават и си взаимодействат.

На пето място, принос на труда представлява изследването на многобройни съдебни решения във връзка с прилагане на разпоредбите на Регламента и Протокола от съдилищата. Изследват се съдебни решения на български, чуждестранни съдилища, както и на СЕС. Чрез анализа се установява и спазване в съдебните актове на принципа на закрила на нуждаещия се от издръжка и на принципа на справедливостта, и по този начин постигане целите на Регламента.

На шесто място, като приносен момент следва да се изтъкне изследването в дисертацията на решение на СЕС по дело C-184/1410 и аргументиране на задължителното приложение на чл.3, б. „г” (чрез който се определя като компетентен съдът, който по силата на закона на съда е компетентен да разгледа иск за родителска издръжка. В тази връзка е анализирано решение на СЕС по дело C- 184/14, A v B, (Judgment of the Court of 16 July 2015), пред това на чл.3, б. „в” от Регламент № 4 (чрез който се определя като компетентен съдът, който по силата на закона на съда е компетентен да разгледа иск за гражданското състояние на лицата) по дело за издръжка на дете, съединено с дело за гражданско състояние и дело за родителска отговорност.

На седмо място – като съществен принос на изследването може да се посочат формулираните в него изводи, въз основа на които са направени предложения de lege ferenda. Предложенията са свързани с промяна на някои от разпоредбите на Регламента при бъдещото му ревизиране, с цел улесняване на страните по задължение за издръжка и на правоприлагащия орган. С оглед избягване на излишни повторения предложенията ще бъдат представени по-долу, при резюмирането на съдържанието на дисертационния труд.

Значение на разработката за науката и практиката

Значението на дисертационния труд би могло да се определи: първо - с оглед значимостта на института на издръжката. На второ място - значението на труда произтича от промяната в източниците на МЧП в Република България. Прилагането на Регламент № 4 несъмнено поражда необходимост от анализ на новата и актуална уредба. На трето място - отсъствието на общ анализ в българската литература по МЧП на нормите на Регламента относно компетентността и приложимото право, е допълнителен аргумент относно значението на труда. Като четвърто може да се изтъкне значението на дисертацията с оглед изследване на практиката по прилагане нормите на Регламента. Дисертацията би могла да има значение за българската наука, за правоприлагащите органи, и за практикуващите юристи.

8. Докторантката е представила четири статии по темата на дисертационния труд:

1. „Регламент (ЕО) № 4/2009 - източник на международното частно семейно право на Европейския съюз. Обща характеристика”. Докторантски сборник 2014г. Докторантски изследвания в социалните и хуманитарните науки, София 2014г., с.141 – с. 158.
2. „Уредбата на издръжката дължима на деца по българското вътрешно и международно частно право” (статия въз основа на национален доклад, изнесен в гр. Хайделберг, Германия, 5-8 март 2013г., на международна конференция посветена на издръжката.) Статията е публикувана на английски език на сайта на конференцията: http://www.heidelberg-conference2013.de/tl_files/downloads-abstracts/abstracts-ab-3-3-2013/Abstract_Kaseva.pdf
3. „Обща компетентност по дела за издръжка по Регламент (ЕО) № 4/2009 на Европейския съюз”, публикувана в сп. „Съвременно право”, бр.2, 2014г., с.55-73.
4. „Преглед на практиката на българските съдилища в материята на издръжката с международен елемент”, публикувана в сп. „Съвременно право”, бр.4, 2014г., с. 47 – 59.

Запознах се със съдържанието на статиите и заключението ми е, че те отразяват основните положения на дисертационния труд.

Отбелязано е също така участието ѝ в следните конференции:

1. Докторантска конференция, състояла се на 22-23.02.2013г. Представен доклад на тема: „Регламент (ЕО) № 4/2009 - източник на международното частно семейно право на Европейския съюз. Обща характеристика”
2. Конференция на тема “Recovery of Maintenance in the European Union and Worldwide.” Конференцията е проведена в гр. Хайделберг, 5-8 март 2013г. Представен доклад на тема “Regulation of child support under the Bulgarian domestic and private international law”.

9. Лично участие на докторантката

Като имам пред вид обзора на публикациите на български автори по разглежданата проблематика мога да констатирам, че изводите, направени в дисертационния труд са резултат от самостоятелното изследване на докторантката.

10. Автореферат

Авторефератът отразява основните резултати, постигнати в дисертационния труд. Той е изготвен в съответствие с изискванията на нормативната уредба.

11. Бележки и препоръки

Особено добро впечатление прави изследването на съдебната практика, което е представено в дисертацията.

Бих препоръчала на колегата и в бъдеще да проследява съдебната практика и периодично да представя обзори на тази практика в правната ни периодика. Такива обзори могат да намерят място в сп. Правна мисъл, в което има специална рубрика. Те ще бъдат особено полезни за практикуващите юристи в нашата страна.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

След запознаване с дисертационния труд мога да заявя своята ясна положителна оценка.

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и на Правилника на СУ.

Дисертационният труд показва, че докторантката Ева Касева притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност Право 3.6/ Международно частно право като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради изложеното убедено давам своята положителна оценка за представеното за рецензиране изследване и предлагам на научното жури да присъди образцов ателната и научна степен „доктор по право” на Ева Станиславова Касева.

София, 22 август 2016 г.

Рецензент

Проф. д-р Цветана Каменова